

20580/1.2

Кожда книжочка становить цілість.

Неперіодичне письмо для робітного народа під редакцією
Др. Ч. Трильовського.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Р. 24-4/9 30

ПРО
ПЕКЛО ТА МУКИ ПЕКОЛЬНІ.

ВІДЕНЬ 1921.

Том I. Накладом „Чорногори“, спілки з о. п.

Ч. 2.

З друкарні Христофа Райсера Синів.

W5(2-4u/5-6)43

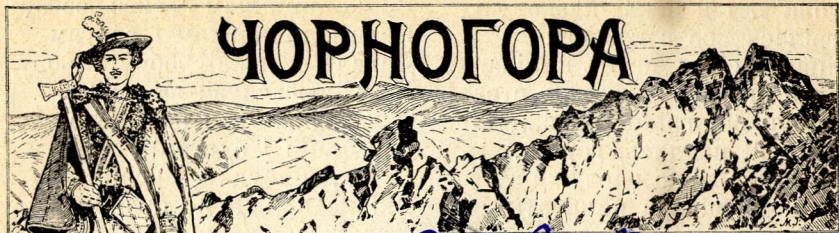
943

4101

Роз. 2

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 7101

25302

Про пекло та муки пекольні.

(З „Перелицьованої Енеїди“ Івана Котляревського.)

Се поетичне оповідання про пекло виїмаємо зі славного твору Івана Котляревського „Перелицьована Енеїда“. Вона зветься тому „перелицьована“, бо його твір не є точним перекладом твору латинського (римського) письменника Вергілія про Енея, але її переробленням на український лад, та й ще до того в гумористичний, сьміховинний спосіб. *Вергілій* уродився і жив в теперішній Італії. Він уродився 70 року перед народженням Христа, а умер в 19 році перед нар. Христа. В його поемі приходить у 6. пісні опис підземного світа померших, між иншим і „тартару“, то є пекла і то такого, яким собі представляли тоді пекло старинні Римляне.

В підземний світ — так у „тартар“ як і в „елізійум“ — небо, увела Енея ворожка Сибілля.

Котляревський представляє також, що його Енея уводить в пекло „Сивилла“, котра й показує йому, як мучаться різні грішники. Котляревський описує пекло таким, як за його часів („Перелицьована Енеїда“ вийшла 1798 р.) представляв собі пекло український народ. З жартобливого опису пекла так і видно, що Котляревський — що належав до тайного, поступового товариства фармазонів — у істновання пекла не вірив і що він описав його лише тому, щоби нап'ятувати і висміяти різні людські помилки, шкідливі для загального добра.

Тепер Еней убрався в пекло,
Прийшов зовсім на инший світ,
Там все поблідло і поблекло,
Нема ні місяця, ні зв'язд...
Там тільки тумани великі,

Там чуто жалібні крики,
Там мука грішним не мала.
Еней з Сивиллею гляділи,
Якії муки тут терпіли,
Якая кара всім була...

Смола там в пеклі клекотіла
І грілася все в казанах
Живиця, сірка, нефть кипіла, —
Палав огонь, — великий, сграх!
В смолі сій грішники сиділи
І на огні пеклись, горіли,
Хто як за віщо заслужив...
Пером не можна написати,
Не можна і в казках сказати,
Яких було багатько див!

Панів за те там мордували,
І жарили зо всіх боків,
Що людям льюти не давали,
І ставили їх за скотів;
За те вони дрова возили,
В болотах очерет косили,
Носили в пекло на підпал.
Чорти за ними приглядали,
Залізним пруттям підганяли,
Коли який з них приставав.

Огненним пруттям оддирали
Кругом на спину і живіт,
Себе що сами убивали,
Яким остив наш білий світ.
Гарячим дьогтем заливали,
Ножами під боки штрикали,
Щоб не хапались умірать.
Робили різні їм муки,
Товкли у мужчирях їм руки,
Не важились щоб убивать.

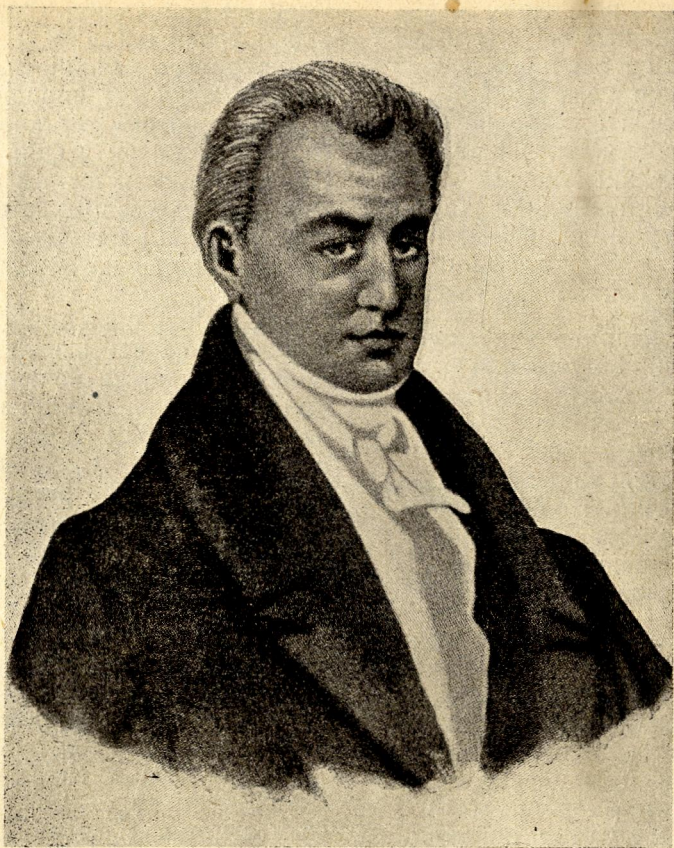
Багатим та скупим зливали
Ростопленеє срібло в рот,
А брехунів там заставляли
Лизать гарячих сковород:
Які ж із роду не женились,
Та по чужих кутках живились,
Такі повішені на крюк,
Зачеплені за тее тіло,
На світі що грішило сміло,
І не боялося сих мук.

Всім старшинам тут без розбору,
Панам, підпанкам і слугам,
Давали в пеклі добру хльору,
Всім по заслугі, як котам.
Тут всякії були цехмистри,
І ратмани і бургомистри,
Судді, підсудки, писарі,
Які по правді не судили
Та тільки грошики лупили
І одбірали хабарі.

І всі розумні філософи,
Що в світі вчились мудровать:
Ченці, попи і крутопопи,
Мирян щоб знали научать,
Щоб не ганялись за гривнями,
Щоб не возились з попадями
Та знали церкву щоб одну:
Ксьондзи до баб щоб не іржали,
А мудрі звідз щоб не знімали —
Були в огні на самім дну.

Жінок своїх що не держали
В руках, а волю їм дали,
По весіллях їх одпускали,
Щоб часто в приданках були
І до півночі там гуляли,
І в гречку де-коли скакали —
Такі сиділи всі в шапках
І з превеликими рогами,
З зажмуреними всі очами,
В кипячих сірков казанах.

Батьки, які синів не вчили,
А гладили по головах,
І тільки знай, що їх хвалили —
Кипіли в нефті в казанах:
Що через їх синки в ледащо
Пустилися, пішли в ні-на-що,
А послі чубили батьків
І всею силою бажали,
Батьки щоб швидче умірали,
Щоб їм прийнятись до замків.

Іван Нотляревський.

І ті́ були там лигоминці,
 Піддурювали що дівок,
 Що в вікна дрались по драбинці,
 Під темний, тихий вечерок:
 Що будуть сватать їх, брехали,
 Підманювали, улещали,
 Поки добрались до кінця:
 Поки дівки од перечосу
 До самого товстіли носу,
 Що сором послі до вінця.

Були там купчики проворні,
 Що їздили по ярмаркам
 І на аршинець, на підборний
 Поганий продавали крам.
 Тут всякі́ були пронози,
 Перекупки і шмаровози,
 Жиди, міняйли, шинкарі:
 І ті, що фи́ги-ми́ги возять,
 Що в боклагах *горячий* носять, —
 Там всі пеклися крамарі.

Там всі невірні і християне,
Були пани і мужики,
Була тут шляхта і міщане,
І молоді і старики:
Були багаті і убогі.
Прямі були і кривоногі,
Були видючі і сліпі,
Буди і штатські і воєнні,
Були і панські і казенні,
Були миряне і попи.

Якусь особу мацапуру
Там шкварили на шашлику.
Гарячу мідь лили за шкуру
І роспинали на бику:
Натуру мав він дуже бридку,
Кривив душею для прибутку,
Чужее оддавав в печать;
Без сорома, без Бога бувши
І восьму заповідь забувши,
Чужим пустився промишлять.

Дівки, баби і молодіці
Кляли себе і ввесь свій рід,
Кляли всі жарти, вечерниці,
Кляли і життя, і білий світ...
За те їм так там задавали,
Що через міру мудрували
І верховодили над всім;
Хоть чоловік і не онеє,
Коли же жінці, бачиш тее,
Так треба угодити їй.

Були і тії там панянки,
Що наряджались на показ;
Мандрюхи, хльорки і діптянки,
Що продають себе на час.
Сі в сірці і в смолі кипіли,
За те, що жирно дуже їли
І що їх не страшив і піст,
Що все прикушували губи,
І скалили біленькі зуби,
І дуже волочили хвіст.

Пеклись тут гарні молодиці,
Аж жаль було на їх глядіть —
Чорняві, півні, милолиці;
І сі тут мусіли кипіть,
Що замуж за старих ходили
І мишаком їх поморили,
Щоб послі гарно погулять
І з парубками поводитись,
На світі весело нажитись
І не голодним умірать.

Якісь мучились там птахи
З куделями на головах.
Се чесніі, не потіпахи,
Були тендітні при людях;
А без людей — не можна знати,
Себе чим мали забавляти,
Про те лиш знали до дверей.
Їм тяжко в пеклі докоряли,
Смоли на щоки наліпляли,
Щоб не дурили так людей.

Бо щоки терли манією,
А блейвасом і ніс, і лоб.
Щоб краскою, хоть не своєю,
Причарувать к собі кого б;
Із ріпи підставляли зуби,
Ялозили все смальцем губи,
Щоб підвести на гріх людей:
Піндючили якісь бочки,
Мостили в пазусі платочки,
В котрих не було грудей.

За сими по ряду шварчали
В розпалених сковородах
Старі баби, що все ворчали,
Базікали о всіх ділах;
Все тільки старину хвалили,
А молодих товкли та били,
Не думали-ж, які були,
Іще як самі дівували
Та з хлопцями як гарцювали,
Та — й по дитинці привели.

Відьом же тут колесували
І всіх шептух і ворожок;
Там жили з їх чорти мотали
І без витушки на клубок;
На припічках щоб не орали,
У комени щоб не літали,
Не їздили б на упирах;
І щоб дощу не продавали,
Вночі людей щоб не лякали,
Не ворожили б на бобах.

А зводницям таке робили,
Що цур йому вже і казати,
На гріх дівок що подводили
І сим учились промишлять;
Жінок од чоловіків крали
І волоцюгам помагали
Рогам людський лоб квітчать;
Щоб не-своїм не торгували,
Того б на одкуп не давали,
Що треба про запас держать.

Еней там бачив щось не мало
 Кипячих мучениць в смолі...
 Як з кабанів топилося сало,
 Так шкварилися сі в огні:
 Були і світські, і черниці,
 Були дівки і молодиці,
 Були і пані, й панночки;
 Були в свитках, були в охвотах,
 Були в дулетах і в капотах, —
 Були всі грішні жіночки.

Но се були все осуджені,
 Які померли не тепер;
 Без суду ж не палив пекельний
 Огонь, недавно хто умер.
 Сі всі були в другім загоні,
 Як би лошата, або коні, —
 Не знали, попадуть куди.
 Еней, на перших подивившись
 І о бідах їх пожурившись,
 Пішов другими ворітьми.

Про Івана Котляревського.

Іван Котляревський уродився 1769 р. у Полтаві, де його батько був магістратським канцеляристом, а дід — діяком. Часи, коли виховувався Котляревський, була се пора найстрашнішого, і остаточного поневолення українського народу. І так — п'ять років перед його народженням — 1764 скасовано гетьманський уряд на Україні, та організовано перші губернії: Слобідську та Новоросійську. Коли Котляревському минуло шість років (1775), зруйновано Січ Запорозьку; на тринадцятому році його життя (1782) запроваджено на Україні „губернськія учреждения“, що заступили стародавній козацький лад; в р. 1783 реорганізовано козацькі полки на московський лад. Два роки пізніше (1785) появилася „жалованная грамота дворянству“, з якою народилася жменя „благородного дворянства“ з козацької старшини і стратили волю мільони людей, повернутих з сего часу у кріпацтво. А всьо се наробила ся німецька нехтолиця на московськім престолі Катерина, про котру й доси співає наш народ:

„Ой ти суча Катерино, що ти наробила!
 Степ широкий, край веселий — тай занапастила!“

Тоді-то кинулись новеспечені московські дворяне (шляхтичі) українського роду наперебій — загортати під себе ланки та нивки, повертати в кріпацтво сусідів та підсусідків і випрошувати собі маєтності разом з кріпацькими „душами“. Була то пора розграблення народного добра всіми „благovidними і неблагovidними“ способами.

Вражіння тої пори — запали глибоко в душу Котляревського і ми в його жартобливій поемі про Енея бачимо виразно зазначену прихильність до поневоленого народу і жаль

за колишньою козацькою волею, коли то український козак не знав ще ненависної команди: „стой! не шевеліс!“.

Котляревський учився у дядя, потім в духовній семінарії, та був пізніше приватним учителем в дворянських домах. Живучи на селі, він брав живу участь у народному життю, а перебраний у народну нощу ходив на народні сходи та забави („на вулицю“). При тій нагоді пізнав він добре народну душу, звичаї, та обряди, але пізнав і потреби народа, його недолю. Сьвітогляд його утворився під впливом творів українського мандрівного дядя-філософа *Сковороди*, що много гуманних думок засіяв у тодішню українську суспільність.

Котляревський вступив 1796 р. до війська, а в роках 1806 та 1807 брав участь в поході на Молдаву та за Дунай. З війська виступив в р. 1808 з рангою капітана, а в р. 1810 зістав „смотрителемъ полтавского дома воспитанія бѣдныхъ дворянъ“. В р. 1817 дістав він титул майора, а в р. 1827 зістав він „попечителемъ богоугодного заведенія“ в Полтаві.

Помер в Полтаві 17. червня 1838 р.

З його творів появилися в друку окрім „Енеїди“: „Наталка Полтавка“, „Москаль Чарівник“ та „Ода до князя Куракина“.

Значіння творів Котляревського для Українців є надзвичайне: він є *творцем і батьком новітнього укр. письменства* а zarazом тим сіячем, що кинув зерно, з якого виросла не лиш укр. *література*, але і новітний *громадський рух* на Україні. — Так його значіння означають українські перворядні учені Куліш та Єфремов.

Він був рішучим українським патріотом, котрий учив:

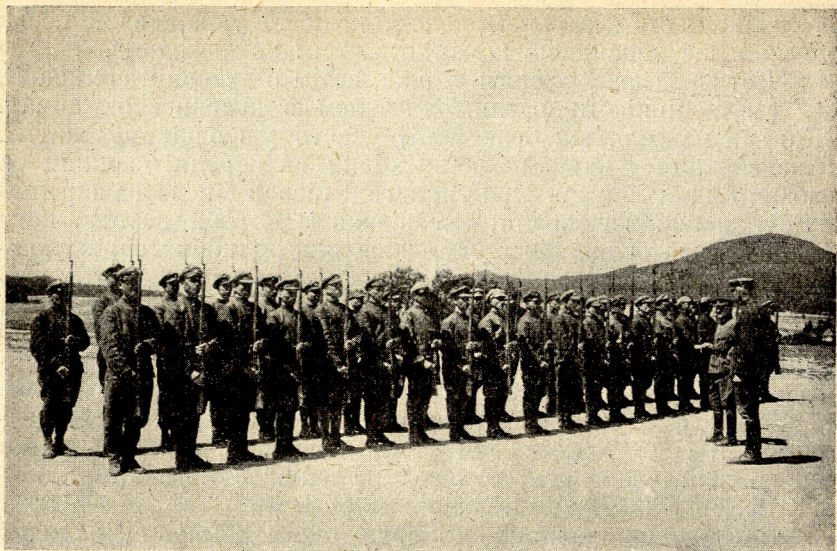
Любов к отчизні де героїть,
Там сила вража не устоїть,
Там грудь сильнійша од гармат!

а далі:

Де общов добро в упадку,
Забудь отця, забудь і матку —
Лети повинність ісправлять!

Але він стояв передовсім в обороні „людей“ і тому в своїм пеклі різні крешкі муки видумав він для благородного шляхетства! І так каже він:

„Панів за те там мордували,
І жарили зо всіх боків,
Що людям льготи не давали,
І ставили їх за скотів“.

З життя зах. укр. армії. Приказ: „Під кріс!“

В „Енеїді“ Котляревського — бачимо не Троянців і не Латинів, а таки наших рідних Українців. Не диво, що бл. п. маляр наш Корнієнко, ілюструючи „Енеїду“ — повбирав її героїв в українську ношу. — Читаючи сей дуже живий, блискучий умом і дотепом твір — бачимо, що се всьо дух і вицвіт Гетьманщини та Запорожжя. Яке буйне, пишне, різноманітне життя було тоді на Україні! Які завдатки на будуче! Де стояла би тепер наша нація, коли би не те поневолення державне і суспільне, яке йому принесла Москва, а до якого так горячо причинились наші дворяне, наша вчена і недоучена інтелігенція взагалі. — Та-ж світ ще не бачив такої підлоти та самопониження. Бо-ж і Полякам забрали чужі держави їх державну самостійність, а в двох величезних областях — також і школи з рідною мовою. Та рідна мова лишилася у них в родині, в сім'ї! Але на Великій Україні дійшло самоупіднення до такого степеня, що „інтелігентні“ Українці виреклися були українства навіть того, що повинно було вигріватися бодай при родиннім огнищі, серед чотирьох стін! Навіть в сім'ї, під переважним впливом різних московських „Марій Івановних“ виреклися вони були рідної мови, а ще і тепер майже чваняться тим, коли їм удасться в рідне яке слово наляти московського

З життя укр. бригади в Н.мецькім Яблоннім: В спальні юнаків.
На переді сотник Кривенко.

духа, як ось від недавнього часу творять вони з сим нещасним „зараз“, що стане далі символом „общерусской культури“ на всіх українських землях бувшої „єдиної та неделимої!“.

Читаючи уважно „Енеїду“ Котляревського, бачимо надзвичайно пластично, виразно, *що* ми втратили через нещасну злуку з Росією, *де* ми стояли вже перед 1 $\frac{1}{2}$ століття, і *де* ми би стояли тепер, коли би природний розвій наших культурних сил не зістав насильно перерваний та застановлений. Сказати правду: два цілі століття від погрому під Полтавою пірнули мов у воду; а тепер відчищує передовсім душу від московської „культури“ сих, що повинні на чолі незрячого брата стати, а котрі в московськім зачадженім „підполю“*) стратили прямо змогу і хист *бачити* і *розуміти* се, що дієся в західній Європі, і якими дорогами вона іде. Не московський „грядущий хам“ зі своїм садизмом і середньовічним сектантством зможе принести визволення поневоленім суспільним клясам, а європейська наука і доцільна організація та дисципліна сих кляс. Чим менше будем глядіти в московський

*) Російське „поль“ значить по нашому: підлога. Тому „підпольна робота“ значить робота під полом, під підлогою, в пивниці, то є: тайна, конспіративна.

бік і слухати напів божевільних, прямо з „підполя“ вибігших, запінених сектантів — тим скорше і справнійше зможемо навязати нашу відроджуючу працю тамки, де її брутально перервали указами, шибеницями, кнутом та Сибіром — „первий“ та „вторая“!*)

Іван С.

О. Ю. ФЕДЬКОВИЧ.

Як то співак проклинає.

(З німецького Л. Улянда.)

Стояв давно десь замок величний на весь край,
Далеко го було видно аж по за море в гай;
Довкола замку цвіли городи по двору,
В городах грали води в долину то в гору.

Сидів у тім палаці король чи царь відий,
Сидів він на столиці похмурний та блідий,
Бо що робив, то страх був, вражда, що розказав,
Недоля, що подумав, а кров, що написав.

Два славні співаченьки прийшли раз у той край,
Оден як сокіл сивий, а другий саме май, —
Старенький з гарфов їхав на коню воронім,
А молод співаченько йшов пішки по при нім.

Старенький так му каже: „Ну-ж синку, памятай,
Найкращі наші пісні тепер си нагадай,
Добудь усеї сили, утіхи тай жалю,
Бо маємо співати лихому королю“.

Вже стали у світлиці старий із молодим,
Король сів на столиці, цариця сіла з ним, —
Король, страшний, прибраний гей поломінь в печи,
Цариця, люба, мила, гей зіронька в ночі.

Тот сивий співаченько на струнах як загравав,
То срібний його голос все висше ся змагав,
З ним пісня молодого запіла в любий звук,
А в ній ся відзивав старого мутен гук.

*) Петро первий і Катарина вторая.

Рисунок Ліани Фішер.

Співають о коханню, о щастю-гаразді,
О вірі і о честі, о славі, о слазді,
Співають усе красне, що в людех добрих є,
Співають усе liebe, що в серці людськім бє.

Забувся кепкувати дворян безличний трут,
Зухвалі жовняриска поклони Богу бють,
Цариця не могла вже зневолити чувствам,
Узяла квітку з грудей, тай дала співакам.

„Звели-сте мої люди, тепер ще й дружину?!“
Так крикнув царь остеклий, гей змії ся лиш здрігнув
Тай шпурив острий меч свій молодцеві у грудь,
Мість пісней з них посоки кроваві д' горі бють.

І гей би буря мела, так кождий утікав,
На рученьках старого співак уже сконав,
Плащем його вгортає, виносить го на двір,
Садить на ворон-коня, лишає дикий двір.

Но перед пишнов брамов співак старенький став,
І вхопив свою гарфу, що славов доси грав,
Тай до стовпа нев тріснув камінного оклік,
Тай крикнув, аж ся голос по всіх мурах промік:

„О горе, ясні мури, на віки най же тут
Ні струна не зазвонить, ні пісні не звучуть,
Ні, — плач лиш та неволя най вами гомонить,
Аж кара вас Господня на грузь не розвалить“.

„О горе вам, городи, тобі, маєвий цвіт!
Дивіть, яке се личко, дивіться ой дивіть!
Аби-сте повсихали керниці, жерела,
Каміннем поставали, без квітів, без зела!“

„О горе, чорний збую, пібе тя наша кров,
Абись ти більше слави на світі не найшов!
Імя твоє най піде у пропасть та у ніч,
Як дух той, най сконає, вітрами піде пріч!“

Старий прорік се слово, а Господь його чув,
Де замок став бувало, то як би і не був,
Лиш стовп оден голосить, який тут був раз збит,
І той уже потріскав, туй-туй ся повалить.

А де городи були, пустиня на оклік,
Не видко стебелинки, водиці ані лік, —
Царя ніхто ні в пісні, ні в книзі не згадав —
Западок і Забуток! — *Співак го так прокляв.*

Котляревський і Щепкин.

Досить докладно, як в спеціальній літературі так і в загальній, вияснено взаємні відносини між геніяльним українським, пізніше московським актором Щепкиним і Шевченком. Обидва ці генії українського народу були уроджені кріпаками, обидва своїм таланом звернули на себе увагу культурніших сучасників і обидва з допомогою тих культурних людей видобулися на волю. Приязнь Шевченка і Щепкина увіковічено в де-яких творах Шевченка і в біографіях сих мужів оповідання про їхні взаємні відносини подають справді зворушуючі сцени.

Але далено більше значіння для історії українського письменства і культури взагалі, а з'окрема для українського театру полягає у відносинах між собою батька нової української літератури і українського світського театру *Івана Котляревського* (1769—1838) і батька спенічного реалізму в українському театрі *Михайла Щепкина* (1788—1863). І як раз ці відносини у нас дуже мало відомі; на освітленню їх майже не спиняються біографи ні Котляревського ні Щепкина. Навіть сам Щепкин в своїх спогадах якось неохоче згадує про сумний час свого кріпацтва і не оповідає ні про своє визволення з кріпацького стану ні про Котляревського, що був головним виконавцем того гуманного чину. Так само широко українському загалови тепер, через сто років, майже не відомо, що Котляревський обидві свої пєси „Наталку-Полтавку“ і „Москаля-Чарівника“ написав через те, що був в той час директором полтавського театру, і, komponуючи ці пєси, він мав на увазі акторів свого театру Щепкина і артистку-співачку Нальотову, як головних виконавців для цих пєс. В старі часи пєси завжди писалось з конкретною метою для вистави у театрі; для друку їх не призначалось і друковано їх дуже рідко. Тому і писали пєси тільки ті автори, що стояли близько до театру і були або акторами або директорами театрів. А коли драматурги писали для вистави у власному театрі, то komponуючи свої пєси, мали на увазі певних акторів, що мали ці пєси виконувати. Се, розуміється, впливало на характер їх творчости і на спосіб написання пєси: — деякі ролі, в залежности від здібности виконавця, більше видвигали на перший план, а деяким, з тої-ж причини, уділялося менше місця. Так і Котляревський. Він написав тільки дві пєси, бо був тільки короткий час директором полтавського театру. Надруковано було його пєси тільки років через 20 після постанови, бо Котляревський їх для друку і не призначав. Він очевидно мав на увазі тільки виставу їх у себе в театрі. Оскільки він узглядняв акторів, що мали ці пєси виконувати, видно бодай з того, що в „Наталці-Полтавці“ ролю рудого Виборного, власне епізодичну, що по змислу пєси мала-би бути на другому плані, як особа не чинна, сю ролю Котляревський зробив найбільшою ролю у всіх трьох одслонах пєси, і то власне тому, що призначав сю ролю для найталановитішого актора в трупі — Щепкина. Так само в „Москалю-Чарівнику“ тільки одну чоловічу ролю для Щепкина, ролю Чупруна Котляревський написав по українськи, а інші чоловічі ролі хоч по московськи, хоч макаронічною мовою.

Щепкин прибув до Полтави з Харькова з бродячою трупю Штайна, до якої вступив ще у Курську. Він був кріпаком графині Волькенштайн. Котляревський, що на щастя саме в сей час був у Полтаві директором театру, пізнав великий талан Щепкина і почав робити заходи, щоб видобути Щепкина на волю. Він зацікавив сею справою малоросійського генерал-губернатора, князя Рєпніна, що також пізнійше шляхотну ролю грав в біографії Шевченка, і Рєпнін з Котляревським почали переписку з графинею Волькенштайн та її братом про викуп Щепкина на волю. Але графиня зажадала за „вільну“ для Щепкина неймовірно високої на ті часи суми грошей — вісім тисяч карбованців, і не зважаючи на всі благання і самого Щепкина і Котляревського і листи князя Рєпніна, нічого не хотіла зпустити. Щоб якось роздобути сі гроші, Котляревський урядив 26 червня 1818 року театральну виставу, як було написано у афіші; „в нагороду таланта актора Щепкина і для оснований его участи“. Але хоч за карти вступу на сю виставу де-які пани давали великі бенефіції, все-ж потрібної суми не зібрали і коло двох тисяч від себе додав князь Рєпнін. Таким чином Котляревський довів справу викупу Щепкина на волю до щасливого кінця і мав втіху написати до Рєпніна, що „Міша Щепкин прийняв такове Ваше Сіятельство благодареніє зі слізми признання і вічної вдячності“.

На жаль спільна праця біля театру Котляревського і Щепкина тривала не довго, — тільки коло трьох років. Тому Котляревський встиг написати тільки дві пєси; що-ж до Щепкина, то він уже як вільний актор, в 1821 році зложив власну українсько-московську трупу і переїхав з нею з Полтави до Київа, де тримав мійський театр протягом зимового сезону 1821—1822 років. У 1822 році з осені Щепкин переїхав на завжди до Москви. Правда, з Москви Щепкин часто по веснах приїздив на Україну і тут виконував свої улюблені ролі в пєсах Котляревського, одним з кращих виконавців яких був все своє життя. Перевиспував Щепкина в сих ролях у сорокових роках тільки другий геніяльний український актор Карпо Соленик (1811—1851), про якого і Шевченко писав, що бачив „геніяльного“ Соленика в ролі Чупруна у Полтаві під час ярмарку на Іллі — „він видався мені приріднійшим та ізяшнійшим, ніж незрівняний Щепкин“.

Відень 12. VI. 1921.

Д. А.

Михайло Щепкин (1788—1863).
(„Кіевская Старина“. 1889. 25. VI.)

бол.

Як Чехи вшанували пам'ять своїх народних героїв.

В нашу цвітну неділю, 24. квітня 1921 р. відбулась в Празі велика, жалібна парада. Чехи ховали своїх героїв-повішельників, що згинули на австрійській шибениці за те, що з крісом в руках стали на прою з гнобителем свого народу.

Подібні торжества відбулись у всіх великих народів, що брали участь у всесвітній війні. Їх відсвяткували вже в Парижі та в Лондоні. Було се так, що на котрім небудь з побовищ, де були масові гроби, вибрано одно з тіл упавших воїнів, і того цілком невідомого з імені і прізвища героя везено до столиці і тамки при величезнім здвизі народа — торжественно хоронено. В Парижі — поховано такого невідомого героя під величавим „тріюмфальним луком (брамою)“, що його поставлено на честь і славу тих побід, які відніс на чолі французьких військ цісар Наполеон Великий. — Називались сі врочистости „похороном невідомих героїв“. Всюди були сі сумні обряди заразом велитенською патріотичною маніфестацією народа в честь оборонців, що полягли на полі бою. В них брали участь сотки тисяч народа і найвищі достойники держави, військо, рідні поляглих, послы чужих держав, відпоручники чужоземних армій, делегації міст і провінцій, відпоручники краєвих і заграничних товариств, шкєли, цехи, інтелігенція, селяне, робітники і тисячі тисяч неорганізованого громадянства.

Символічно, у формі величавого похорону, нація віддавала почессть і обявляла влячність своїм вірним синам, що десь далеко, забуті, серед піль і яруг, порубані, напругою останніх сил затопивши кінджал у груди ворогові, сконали на вістрях ворожих багнетів, — а їх останнім словом було: *Батьківщино, знай, ми видержали до останку!*

Кожний нарід, що шанує себе, що в боротьбі за самостійність поклав кривані жертви, мусить справити своїм героям такий похорон. Вони заслужили собі на него своєю героїською смертю! І є святим обовязком оставших поколінь, хоч в той спосіб зложити честь своїм поляглим. Знайте, що *мірою пошановання для своїх героїв, мірється вартість народа.*

Французи, Англійці, Американці ховали з тріюмфом тих своїх борців, що згинули з крісом в руках. Чехи ховали повішельників.

Чому?

Бо Французи, Англійці і Американці — народи вольні.

І їх герої, як безпечно і свobodно вступили в ряди борців — таке просто і явно згинули в бою. А Чехи були поневолені. Тому з сотки літ, їх побідили у війні Австрійці; чеський край знищили і зруйнували, провідників покарали на смерть; ту землю, що чеський *хлоп споконвіку обрабляв своїм кривавим трудом*, роздали тим своїм жовнірам, що найбільш немилосердно й жорстоко лютували над безборонними, побідженими Чехами. А Чехи заціпили зуби й терпіли. Лиш крадьки дітей своїх учили любови до безталанної Батьківщини, а безпошадної, троючої ненависти до ворога. І довго-довго не могли переболіти того смертельного удару. А далі поволеньки почали відживати, організуватись, власним трудом і коштом закладати школи, крамниці, руханкові товариства. Чеські селяне вязались в господарські товариства, основували спіжкові фабрики, гуртом почали кращими, новішими способами обрабляти землю. І так вже віддавна, перед війною Чехія славилась як гарно загосподарований, багатий край.

Бо з ворогом є два способи боротьби. У війні, багнет і кріс, а в мирі, школа, освіта, організація і добробут.

А як прийшла світова війна, то Чехи відразу почали „зраджувати“ Австрію. Та то не була дійсна зрада. Як хтось покидає службу у ворога на те, щоб служити своїй Батьківщині, то се хіба не є зрада. Зрадою називають се лиш вороги. Бо у всіх гнобителів однакова натура, і всі вони тих, що люблять свою Батьківщину, називають зрадниками.

Від початку війни, Чехи почали переходити на фронті до Москалів, до Французів та до Італійців — і там почали організуватись в легіони. З часом назбиралось легіонерів около 160 тисяч. В Росії було їх 80 тис., у Франції 50 тис., в Італії 30 тис.

А рівночасно великий чеський патріот і учений, *Масарик*, добивався справедливости у великих народів, представляв їм грозу і кривду чеського люду. І рішили великі керманічі світа, що по світовій війні жаден народ не буде у неволі, у наймах у другого, бо *кождий народ має святе право жити самостійно і сам собою управляти*. А тимчасом чеські легіони рамя-об-рамя з Італійцями, Москалями і Французами станули до боротьби з Австрією і її союзницею Німеччиною.

Чи тямите, кільки то говорилось у 1917 році про Чехів, що разом з армією Керенського наступали на Галич, або про тих, що у 1918 році над Піввою бились по італійській стороні проти Австрії, або про тих Чехів, що стримали останній похід Німців на Париж? Се були саме ті чеські легіони.

Похід з тілами чеських героїв на Вячеславським майдані в Празі.

Вони були герої. Вони знали, що для них немає вороття, ні пощади. Вони знали, що як в бою не згинуть від кулі, то полонені повиснуть на шибениці.

І таких 42 героїв, що повисли на австрійській шибениці над Піявою, ховали Чехи в сю цвітну неділю 1921. р. в Празі.

... Було їх 46. Переважно селяне, решта ремісники і студенти. Зловили їх недалеко Піяви на фронті, ставили перед військовий суд і засудили на смерть. Як всюди, так і в Чехії був зрадник свого народу. Засуд смерті на чеських героїв-повстанців, підписав і затвердив Чех, — австрійський старшина.

Були бурні дні червня 1918 р., як їх вішали. Недалеко Піяви. Одному по другім засиляли стричок і підтягали на шибеницю. Та з уст стратенців не почули вороги ні слова скарги. Лиш одному, молодому юнакові, вивалось тихе бажання: „Pozdravujte moje krasne Cesky!“ Інший легіонер — звався Беджіх Гавлена — не стерпів, щоб його, чеського борця, вішали ворожі посіпаки, — прискочив до шибениці і сам закинув собі шнурок на ший. Оден засуджений, Бжек, урвався. Присутний при смертній карі польовий духовник попросив у командуючого старшини, князя Парми (брата б.

Похід з тілами чеських героїв на Вячеславським майдані в Празі.

цісареві Зити), пощади для стратенця. Старшина завагавсь, а далі стримав кару. Тоді гордий герой станув перед старшину і з презирством подякував „Nechci milost“. Після сего його зараз повісили...

Недавно їх викопали з могил над Піявою і як народних святих привезли до Праги.

Тіла героїв виставлено в Пантеоні на людський вид через 3 дні. Старшим поколінням, щоб горділи, що виховали таких героїв — молодим на науку, щоб знали, що *Рідного Краю треба боронити не жаліючи власного життя*.

Домовини сповито в сукно національного кольору. Десятки тисяч людей ішли поклонитись героям. Прага прибралась у жалобу. Зі всіх вікон повівали чорні прапори. Спеціальними поїздами з'їздивсь народ з цілої чеської республіки на тризну героїв. Італійський король вислав окрему делегацію своїх старшин.

В неділю від рана „Старомеске наместі“ було замкнене кордонами війська. Туди пускали лиш рідню страчених, делегації і визначних громадян. Над мучениками правили похоронний обряд. З середини площі, з монументального памя-

тника глядів „mistr“ Гус спіжевими очима на своїх вірних учнів. Колись так і він спокутував на кострі свою велику любов до Рідного Краю, та ненависть до римської п'явки, папи.

Старі, відвічні мури „Старомеского наместі“, що памятають ще чеських королів і давні померклі часи, — бачили вже раз мучеників за чеську свободу.

Се було 1621 р., як раз 300 літ тому назад. Побивши і вирізавши оборонців чеської незалежності, — Австрійці карали смертю 27 чеських шляхтичів, проводирів визвольного руху, з паном Гаєм з Гаєва на чолі.

І тоді було „Старомеске наместі“ обставлене кордоном... цісарських ляндекнехтів, а кругом гуділи барабани і грали сурми, щоб народ не чув і не видів, як гинуть його оборонці.

Дурні, дурні кати! Вони не знали, що з *крови героїв мусять вирости покоління местників святої справи*. Вони не знали, що *гнетом і знуцанням лиш сталиться духа народу, лиш заціплюється ненависть до гнобителя*. А ненависть до ворога, то у поневоленого народу велика цінність. І лиш той щиро любить Батьківщину, хто палко ненавидить ворога. О 3-тій годині сполудни рушив похід зі „Старомеского наместі“ поїзд старезну, славу „Прашну брану“ через „Пшікопи“, „Вацлавске наместі“, поїзд могучий пам'ятник короля Вацлава, попри величний Національний Музей, Юнгмановою вулицею, через „Наместі крале Іржіго“, на місце вічного спочинку героїв, на „Ольшанске гржбітове“. Усю ту кілька-кілометрову дорогу обложили шпаліри шкільної дівчорі і молоді. А за ними тисячі тисяч народу — битком, по хідниках — не перетиснешся. З вікон, балконів, дахів теж тисячі тисяч голов. Трамваї не йдуть. По вулицях засвічено електричні лампи. Тихо. Лиш шепіт як плескіт морських філій іде по товпі.

Небо достроїлось до хвилі. Похмарно, не видно сонця. Понад головами кружляють літаки. Тихо-тихо, всі очікують, як в церкві.

Нагло заграли дзвони старої, золотої Праги жалібний, заупокійний гимн. Зі „Староміської площі“ рушив сотісячний похід супроводжати героїв в їх останній, тріумфальний дорозі.

Вже видно чоло походу. Попереду генерал Воженілек зі старшинським почотом, за ними ескадрона драгунів, військова музика 5-того пішого полку, відтак полкові прапори чеської армії, сповиті чорною креною, генераліція, а далі довгі ряди чеських легіонерів з Італії, Франції, Росії. За ними йшли легіонери італійського легіону, і несли вінці. Скільки — скільки вінців! Напереді терновий, а на нім напис: „Братр-

жім мученікум—Президент“. Се від президента Республіки, Масарика. Далі лавровий вінок, сповитий італійськими трикольорами, — дар італійського короля. На лентах написано: „Al martiri Delle Legioni Cechoslovacche—Vittorio Emanuele II.“ Його несли два італійські офіцери. За ними безліч інших вінців. Послідний огнисто-червоний, дар соціалістичної партії. На самім кінці два вози повні вінків. Там між ними оден від місії УНР.

Відтак ішла музика двох полків і грала жалібний марш. За нею відділ дівчат — усі в білих строях — в руках несли на тарілках символічний народний дар.

Опісля делегація італійських офіцерів з вінком.

Нагло стотисячна товпа з шанобою відкриває голови. Се йде центр, зміст і тріумф походу.

На гарматах — військовим звичаєм — везуть героїв. По дві домовини на гармату.

Як тихо...

Чути як дуднять тяжкі пушки по брукованій вулиці, як дзвонять кінські копита об камінь.

На домовинах вінки.

Попри домовини йдуть по обох сторонах по 3 чеські легіонери з Італії—товариші мучеників; попри них по 3 жовніри з найженими багнетами.

Як сумно й торжественно...

Оглядаюсь мимоходом і бачу довкола сльози в очах.

На другій гарматі, на ляфеті вінок звязаний великими жовто-блакитними лентами. Дар Української Армії. То щирий подарунок! *Бо хто краще може зрозуміти героїзм тих нещасних страдальців, як не Українське військо на вигнання, що тільки братів своїх, таких самих героїв розгубило, по широких ланах України, від Сяна по Чорне море?*

Гармата за гарматою. На кождій по дві труни з героями. Скільки болю і муки, а разом гордості заковано там, в тих металевих домовинах?

За трунами йшли представники чеського правительства, репрезентанти чужих армій, дипломатичний корпус, рідні повішених, депутації товариств, міст і провінцій. Між ними наші Верховинці із Підкарпатської України. Далі офіцери пражської залози, в їх складі відділ українських старшин. Позаду ще оден відділ війська, а за ними руханкові організації, цехи і повільно народа.

Як домовини зрівнялись з Національним Музеєм, заграли їм з башт труби на останнє пращання. Коло 5 години похід

доплив на Ольшанські цвинтарища, де торжественно й славно, під звук гарматних стрілів, похоронено замучених героїв. Над гробом проголошено багато промов. Іменем чеської армії попрощавсь з мерцями підполк. Медек.

Чеський народ гідно і славно помянув і вшанував своїх героїв.

А ми?

А прецінь і в нас були герої, і не десятки не тисячі, а легіони героїв.

Вірно і сподіймось, що і для нас гряде той слушний час.

Прага, 26. квітня 1921.

(„Укр. Гол.“ в Пер.).

Гуцул-письменник.

Письменників самоуків, що вийшли прямо з простого народу, як самоуки, без вищої „урядової“ освіти — ми майже не маєм. Не було у нас доси ні Рєшетнікова та Горкого як у Москалів, ні таких, як колишній бідний кравчик Росеттер у Німців. Вправді можна би сказати, що майже кождий що десятий письменний селянин пише вірші (Коломийковим метром), та ті вірші звичайно мають слабку літературну вартість. Підчас війни, з полону, а також з дому до полонених — ви-силано тисячі віршованих листів і лучалися між ними — справжні перли поетичні, подиктовані тугою за домом, за милими серцю особами. Ольга Галичанка, що працювала при военній цензурі, назбирала цілу низку таких гарних, незвичайних творів. Та все-ж таки *письменника* з народу ми — бодай в Галичині — не дістали, коли не зачислити тут самоука *Ос. Шпитка*, що був колись дячком, і котрий належить взагалі до визначних талантів у нашім письменстві.

Петро Шекерик се мабуть перший письменник, що ви-йшов безпосередно з народу і взявся до писання таки в гуцульській хаті, мало обтираючися між інтелігентами у місті. Тому і його життя, його розвій душевний, його ціла діяльність представляють великий інтерес для всіх, що цікавляться питанням, як людина з *робітного* народу стає інтелігентною і входить між *духових* робітників народних.

Петро Шекерик-Доників, син Дмитра і Параски з дому Микитейчук, народився дня 20./4. 1889 року в селі Голови,

Косівського повіту, зі старої гуцульської родини, потомків опришківського роду. У своїх родичів 29 дитина з ряду 36 дітей, а наймолодший між живими дітьми.

До школи почав ходити в осени 1900 року. Скінчив народну однокласову школу в Головах в 1904 р.

Образовався він через самоосвіту за допомогою свого учителя *п. Луки Гарматія*. До вищих шкіл його родичі не хотіли посилати, помимо горячої намови учителя Л. Гарматія*).

Вже в молодих літах мав він нахил до політичного життя. У 1903 році передплачував він газету „Хлопську правду“, видавану Др. Кирилом Трильовським, та редагований ним-же місячник „Зорю“. Він спровадив від Др. Трильовського статутитов. „Січ“ і допоміг Миколі Арсеничукові заложити „Січ“ в Головах, а то дня 17. марта 1904 р.

В 1903 році став він передплачувати „Гайдамаки“ Михайла Петрицького, та тижневик „Свободу“. В сих роках читав дуже багато, головню книжок белетристичного і історичного змісту.

За свою участь у січовім русі стягнув він на себе переслідування з боку жандармів, які сильно докучали його батькови як начальникови громади за се, що син був укр. радикалом та „Січовником“. Нераз через се робив йому батько сильні докори і погрози.

В 1905 році заперенумерував Шекерик „Громадський Голос“, та став його дописувателем. „Дописи з Гуцульщини“ посилав під псевдонімами Ярема Тур, Радикал, Січовик, та Гуцул.

В 1904—10 роках узяв живу участь в боротьбі парафіян Красноїлі проти москвофіла попа Якова Рожки, як живим словом так і дописями по газетах, за що о. Рожка його викляв з церкви і не дав при сповіди в 1906 р. розгрішення.

В 1906 році скликав він у січні перше віче в Красноїлі на якому сам перший раз як бесідник виступив. Від сего часу

*) Л. Гарматій був в роках 1916 і 1917 директором укр. народної школи в таборі виселенців в Гмінді (в Нижній Австрії). Школа ся мала 54 відділів!

Петро Шекерик-Доників.

тов. Петро Шекерик-Доників все виступав по різних зборах і вічах в різних місцевостях Галичини і Буковини зі своїми промовами як Гуцул селянин-радикал.

В 1906 році відновив він тов. „Січ“ в Головах, Красноїлі та в Перехрестнім. Рівно-ж у сих селах заклав „Народні Спілки“. Майже не було свята і неділі, щоби він не був запрошений на збори і віча в Косівському повіті, ба навіть в Коломийському і Снятинському, де всюди енергично і з запалом виступав, не зважаючи ні на що.

В марті 1906 року на зборах політичної організації „Народна Воля“ в Коломії зацікавився лично з Др. Кирилом Трильовським. Др. К. Трильовський звернув на него особливу увагу, та навязав з ним тісний політичний контакт.

В 1907 році взяв тов. Петро живу участь у виборчій агітації до австрійського парламенту, попираючи кандидатуру Др. Трильовського. При сих виборах дістав Др. Трильовський 44.000 голосів і зістав вибраний послом рівночасно в двох округах. В ріднім селі Шекерика — Головах, *всі голоси що до одного упали на Др. Трильовського*. Є се дуже рідкий случай в політичній життю!

Весною 1907 року зацікавився Шекерик з укр. етнографом Володимиром Гнатюком. За його намовою почав збирати етнографічні матеріали, які потім і були друковані в етнографічних збірниках Наукового тов. ім. Шевченка у Львові під редакцією В. Гнатюка. За свої етнографічні збірки діставав він похвали і признання Наукового тов. ім. Шевченка у Львові. До сего часу були надруковані слідуєчі його етн. збірки: 1) 106 оповідань про гуцульських опришків; 2) Родини і Хрестини на Гуцульщині; 3) Похоронні звичаї і голосіння на Гуцульщині в селі Головах; 4) Різдвяні свята і звичаї до них на Гуцульщині, — та багато менчих записок різного змісту з народної словесности.

Вільні дні від господарської праці посвячував Шекерик культурно-організаційній праці на Гуцульщині. А поза тим вільний час посвячував читанню книжок і газет, та писанню.

Його світогляд чимраз поширювався. В 1906 році був у Відні на ярмарку з волами свого батька, щоби уникнути спекуляційного визиску. В 1908 році узяв дуже велику участь у виборах до сойму краєвого, попираючи кандидатуру заслуженого коло січового руху Гуцула Юри Соломійчука Юзенчука, якого насильством і злочиством Поляки повалили за допомогою киричників кацапів, та на явний приказ польського намісника Галичини Потоцького*).

*) Соломійчук упав одним голосом!

А тепер браччіки нашої легінської!
(Сцена з „Довбуша“ Г. Хоткевича, в його-ж гуд. театрі.)

По смерті своєї матери в 1907 році, його родинне життя погіршилося, так що він в 1908 році в осени вступив добровільно до війська, щоби скорше могли стати свободним і вповні посвятитися роботі над освідомленням братів селян. Служив він з початку при 24. п. піхоти в Коломиї, опісля у Відні. В 3. місяці військової служби зівстав підофіциром. Та се його не заспокоїло, бо він не міг дивитися на звірства при 24. полку, які робили підстаршини і старшини над простими жовнірами. Про сі надужиття він подав точні звіти послови Др. К. Трильовському, який се всьо представив в своїй звісній промові з дня 15. марта 1909 року в австр. парламенті у Відні. Наслідки були дуже добрі. Вже два дні пізнійше зроблено доходження і виновників суворо покарано. Багато підофіцирів і офіцирів потратило свою саржу за сі звірства. В полку заборонено як найострійше всякі хоч би найменчі надужиття і знуцання над рядовиками. По заняттю усі дістали вільний вихід до міста, навіть і рекрути*).

*) Підчас сеї промови прийшло до острої словної перепалки між пос. Трильовським і міністром оборони краєвої Георгієм. Рутенці в укр. клубі так сям перепудились, що пос. Трильовський мусів аж з клубу виступити.

П. Шекерик-Доників у Відні познакопився з п. Др. В. Кушнірем, Петром та Тарасом Франками, та з багато другими академіками і членами академічної „Січи“ у Відні, куди дуже часто заходив і випожицав до читання книжки. Тут і почав писати свої маленькі оповідання з гуцульського життя, які до тепер були друковані: „Силуванім оком не надивитися“, „Зведениця“, „Іван Бойчук“, „Нарозумився“, „Святий вечір у Гуцулів“, „В касарні“, „Умундорований“, „На дні озера“ та „Шкільник“.

До друку має він прилагожено тепер оповідання „Олекса Довбуш“, історичну хроніку „Кальдарушана“, та великі свої спомини під заголовком „Спомини з минулого“ (ще не докінчені).

В грудні 1909 року перенесено його з політичних мотивів до санітетського Відділу ч. 14 у Львові. Тов. Петро виступив тут проти нехтовання української мови і свят при сьому Відділі, та добився того, що заборонено Українцям ходити до робіт і на „екзицирку“ в гр. кат. свята, чого до сього часу тут не було. Українські жовняри, підбадьорені сим, почали всюди говорити по українськи і ставати в обороні своєї мови.

Тут тов. Петро користав за посередництвом В. Гнатюка з бібліотеки Науков. тов. ім. Шевченка у Львові. Тут багато читав, головнo наукові і соціольогічні книжки, на українській, польській і російській мові.

У Львові дуже багато скористав через знакомства з ріжними визначними людьми і через участь в укр. товариствах та організаціях. Дня 24. мая 1910 року зістав цілковито звільнений з війська, як до військової служби нездібний. За час своєї військової служби научився він німецької та польської мови. Звидів він театри і музеї у Відні та у Львові, навязав багато знаомств з ріжними визначними укр. діячами.

Вернувши до дому, почав Шекерик далі продовжувати свою народну працю серед селян-Гуцулів. Допоміг збудувати в Головах два січові доми і оден в Краснолі, та був вибраний кошовим „Січи“ в Головах. Запізнавшись з Гнатом Хоткевичом, допоміг йому та Осипові Гулейчукові зорганізувати гуцульський театр, з яким і сам обіхав, як „амант“ головних роль, цілу східню і західню Галичину і Буковину. Життя в гуцульському театрі споминає він як частину свого найкращого життя, яке пережив. Про його виступи на сцені гуцульського театру писали так українські як і польські часописи в 1910 і 1911 році.

В 1911 році брав він знову участь у виборчій агітації до австрійського парламенту, а опісля в р. 1913 при виборах до сойму краєвого. Рівночасно допомагав переводити вибори до рад громадських, де то свідомі селяни-радикали валили старі польські хрунівські кліки та забирали ради громадські у свої руки.

Дня 20. вересня 1911 року оженився в Жабю з Катериною Боднарук і став самостійним господарем. З сего подружжя має він двох дітей: Андрія і Дмитра.

Як господар даліше продовжував свою працю головно у селі Жабю (де пристав на ґрунт) разом з Юрою Соломіячком, Михайлом Гапчуком, та другими.

У Жабю був осаулом „Січи“, головою читальні, секретарем „Народної Спілки“, головою Ради надзираючої в „Касі Відродження Гуцульщини“, та містоголовою в кружку тов. „Сільський Господар“.

В 1913 році начальник суду (Українець) записав його як оцінителя судового, як свого довіренника в замотаних жидівсько-селянських справах Жабівського суду.

В 1914 році брав він участь у Шевченківським здвизі у Львові та в Косові.

З початком вибуху війни почав організувати укр. Січових Стрільців і відпровадив два відділи до збірниці в Стрию.

Вернув він ще за третім транспортом, але вже не зміг його доставити та зістати при нім, бо перед наближаючою російською інвазією мусів утікати на Буковину, де його дня 2. грудня асентерували і приділили до 41. п. піх. (Черновецького).

Служив він в Стирії, на Угорщині, в Галичині, а від 1916 року при 36. пол. стрільців на Мораві і в Коломій.

Був він від 1/1. 1915 р. до 1/8. 1915 р. в шпитальних бараках, де ходив коло хворих на сипний тиф, віспу і задавку, за що зістав відзначений срібною медалею заслуги від австр. червоного хреста.

При 41. полку навчився він ще румунської мови, а на Мораві вивчився чеської мови і запізнався з чеською літературою та політичним чеським життям. Як селянин дуже багато скористав огляненням гірських господарств в Альпах та взірцевих господарств на Чехах і Мораві.

Переворот дня 1. падолиста 1918 р. захопив його в дома.

Петро Шекерик-Доників кинувся до організаційної праці у своїм селі і в повіті разом з другими товаришами.

Дня 28. падолиста 1918 року на їзді відпоручників громад

Гуцулка. (Після Обста — Гавлічек.)

і товариств Косівського повіту вибрано його одноголосно членом „Укр. нац. Ради“ (гал. парламента). В січні 1919 року зістав він вибраний на *трудовий конгрес* до Києва в днях 20./1. до 31./1. 1919.

На кравівім Січовім зїзді, що відбувся дня 23. марта 1919 року в Коломнї, вибрано Шекерика також членом Генеральної Старшини Українського Січового Союзу.

В Національній Раді в Станиславові, тїм нашім Західно-Українським Парляменті, визначився П. Шекерик не лиш як дуже добрий

бесідник, але і як дуже спритний парламентарний тактик, що особливо показалося в комісії для земельної реформи.

Підчас румунської окупації Покутя в 1919 році зістав за намовою Поляків інтернований румунськими військами і вивезений до Румунії дня 6./6. 1919 року wraz з пол. Вишпіваним та сотн. Ляришенком. Сидів він в монастирі Кальдарушані біля Букареншту до 6./9. 1919 року. По виїзді на Велику Україну в половині вересня 1919 року, допоміг зорганізувати 21 аїтаторів Галичан до пропаганди національно-просвітної та до закладання „Січових“ товариств по Україні.

У Камінці Шекерик уладив відчит на універсететі дня 21. жовтня 1919 про „Січи“ та січовий рух в Галичині. Дня 26./X. 1919 року заложив він їмнастично-пожарницьке тов. „Січ“ в Камінці, якого кошовим бук полковник Павло Богацький, а осаулами Шекерик та Микола Сасевич. На сих зборах першої Січи на Великій Україні обрано Др. К. Трильовського почесним членом тов. Січ в Камянці. Та „Січ“ почала дуже гарно розвиватися і закладати „Січи“ по доокрестних громадах, та молоді „Січи“ по школах для укр. дітвори. Січовому рухові на Вел. Україні станула на перешкоді польська окупація.

Дня 16. падолиста 1919 р. Шекерик мусів утікати з Кам'янця перед Поляками в глибину України. Підчас своєї утечі бачив страшну картину дня 20./XI. 1919 в Проскуріві, коли то розграблено в білий день державну касу. Тов. Петро пішов був до повстанчої групи Волоха, опісля до групи Шепеля, а з початком грудня 1919 зголосився в нач. Ком. Гал. армії у Винниці, де зістав приділений до III. г. Корпусу як пропагандист в Корпусі.

Петро Шекерик-Доників увійшов у контакт з укр. підпольними (тайними) робітниками проти Деникінської окупації України. Був основателем і членом підпольної організації „укр. нац. Союзу“ у Винниці, який вів переговори з гал. нач. командою і більшовицькими представниками.

Підчас побуту більшовицьких військ у Винниці працював він як урядовець в обласнім архіві под. губернії у Винниці аж до приходу польських військ на Україну. Був він свідком страшних сцен і переживань!

У Винниці Шекерик тішився великою популярністю серед тамошніх Українців без огляду на партії. Був він тамки членом-основником літературно-наукового товариства, та брав живу участь в усіх українських зборах і сходинах. Був він також містоголовою тов. „Просвіта“ у Винниці. Підчас влади У. Н. Р. був обраний членом губерніяльної нац. Ради у Винниці, та її містопрезидентом. У Винниці заложив він при кінці мая 1920 тов. „Січ“, яке мало понад 260 членів з першого дня. Тут був обраний січовим осаулом.

Дня 16. мая 1920 р. іменовано Шекерика урядовцем для особливих доручень при Голові Ради Нар. Міністрів, при уряді Мазепи і Прокоповича, де служив як особистий секретар прем'єр-міністра до 2. липня 1920.

Не могучи погодитися з політикою сего уряду супроти Галичан, покинув він службу і виїхав за кордон дня 2. липня 1920.

Від літа 1920 року працює П. Шекерик на Підкарпатській Україні, де передовсім займається долею братів-Гуцулів, які мусіли перед польським звірством лишати свою гарну Гуцульщину та втікати на Підкарпатську Україну.

Петро Шекерик — се цікавий об'яв автодідакта (самоука) і то такого, що набравшись багато європейської культури, рівночасно не стратив спеціальних признаков свого селянського походження. А в сім найважнійша ся обставина, що він *не попав в манеру*, що власне самоукам найбільше грозить. Такий тип приходить в одній зі зв'язних комедій Карпенка Карого. Як то кажуть: „Від хлопів відстав — до панів (інтелігентів)“

не пристав“. На жаль ми вже більше таких типів між нашою суспільністю бачили. Одною з найприкріпших прикмет таких зманерованих самоуків є перецінювання своїх власних здібностей, та велика зарозумілість. У Петра Шекерика приходиться як раз цілком щось протилежного: *він себе не доцінює* і се власне його велика хиба. При його надзвичайним спостерігавчим таланті могли би повстати з його оповідань про власні переживання твори прямо неоцінені! Щоби то було, як би так списати оповість власного життя такого Павла Лаврука! В кут пішли би такі автобіографічні романи, як: „Зелений Генрик“ Готфріда Келлера, або „Моє життя“ Чехова.

І ми кладемо великі надії на автобіографічні повісті Шекерика, особливо з часів його проживання на Моравах, де підчас всесвітньої війни зійшлися случайно два досить чужі собі славянські народи, Українці і Чехи; а треба знати, що Мораване се найсимпатичніше плем'я чеського народу.

Ми ждемо нетерпеливо на нові обширніші твори Шекерика і дуже побоюємось, щоби емігрантське, непевне життя та злидні не зупинили його роботи.

Шекерик читав багато з російського письменства (Тургенєва, Достоевського, Горького і т. д.), з польського (Реймонта, Сенкевича, Пруса, Міцкевича і других), та з чеського (Грасека, Махара, Чеха і др.). Він прочитав всю соціалістичну і прогресивну літературу, яка є в українських перекладах.

Мав він добірну бібліотеку та велику збірку етнографічних матеріалів та записок до мемуарів. Всього се Поляки, роблячи в осени 1919 р. ревізію в його хаті, в варварський спосіб спалили.

Та хоч і родинні нещастя його не оминають, то се людина життєрадісної, бадьорої вдачі. А такої вдачі лиха доля не зломить так легко!

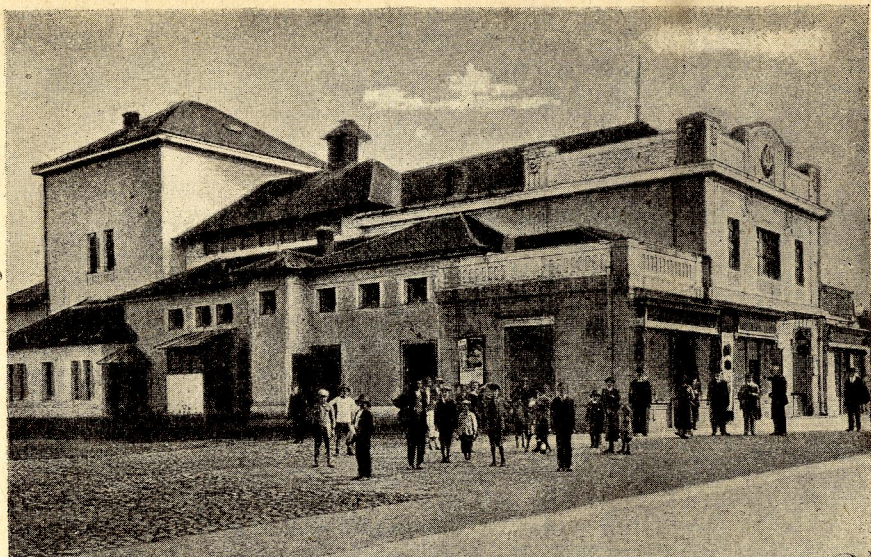
Бажаємо йому найкращих успіхів і ждемо нетерпляче на дальші плоди його пера...

Такого таланту „под спуд“ ставити не годиться!

Іван С.

Руський театр в Ужгороді.

Ся важна народня інституція повстала з первісного „драматичного кружка“, основаного при товаристві „Просвіта“ в Ужгороді в 1920 р. На засіданню Головного Виділу сего товариства 27. грудня 1920 р. ухвалено оснувати сталий „Руський театр товариства Просвіта в Ужгороді“ або коротко „Руський театр в Ужгороді“. Уже 15. січня 1921 відбулося святочне відкриття театру в городськiм театральнiм будинку. Дано знану народну оперету „Ой не ходи Грицю та на вечериці“. Дружина театральна має

Городський театр в Ужгороді.

в своїм нутрі визначні таланти драматичні, а хор стоїть також дуже високо, тим більше, що до нього належать члени бувшого товариства співацького „Кобзар“, що повстало з частини членів капелі Кошиця. До кінця мая 1921 р. виносили видатки 90.862 к. 04 с. а доходи 81.230 к. 40 с. так, що недобір виносить 9.631 ч. к. 64 с

При тім треба взяти на увагу, що артисти дістають дуже мізерну платню і прямо голодують! Президент ч. сл. республіки Масарик призначив на ужгор. руський театр 250.000 ч. к., але сих грошей немає на разі до розпорядимости, і доперва, коли з бігом часу назбирався з добровільних датків відповідна сума, буде вона розділювана пропорціонально на руський театр і на інші цілі. Як бачимо — не скоро ще прийдуть наші Підкарпатяне в посідання сего чверть міліона, з котрого задумують передовсім закупити гардеробу і декорації з бувшого укр. табору полонених у Фрайштаті (Визша Австрія).

Вчера, нині, тепер, зараз, завтра і позавтра.

Письменним людям на увагу.

Хто читає українські книжки і часописи з Європи, тому приходить ся часто шпортатись на погану примху деяких авторів — а тою примхою є слово „*зараз*“.

Не знати яким способом, але якось припало декому до серця се слово і він зачав його уживати там, де його зовсім не треба: зачав його уживати замість слова „тепер“.

І так приходиться частенько читати, що:

— Зараз корова коштує 20.000.

— Зараз є непорозуміння.

— Зараз жити дуже важко...

— Зараз я довідався про все...

— Зараз маємо легку зиму...

Такого уживання слова „зараз“ не можна уважати нічим, як примхою і то остільки поганійшою, що її бачиться в тих людей, які повинні би ще другого спам'ятати.

В нашій мові є слово *тепер* і слово *зараз*. Першим означуємо теперішню хвилю, а другим хвилю в дуже близькій будучності. Кажемо: Тепер знаю трошка, але *зараз* розпитаю і буду знати багато.

— До *тепер* (не: до зараз) всіляко бувало... Від *тепер* (не: від зараз) нехай буде згода між нами...

— Тепер він казав мені, що зараз принесе...

— Минувши зима була морозна, а *тепер* (не: зараз) досить тепла.

— В тебе жидівське „зараз“ (коли хтось обіцяє, що зараз зробить, але відкладає).

Словами *тепер* і *зараз*, як вже сказано, означуємо поняття часу, але поняття різні, — словом „тепер“ означуємо теперішність (від того і походить слово: теперішність), а словом „зараз“ час найближчої нам будучності. „Зараз“ є те саме що „за хвилю, за часок“. Навіть в такому висказі: — як тільки він довідався про все, то „зараз“ взявся до роботи — бачимо що словом зараз означено не що інше, як найближшу будучність по тім часі, коли він довідався.

Коли словом „зараз“ можна замінити без шкоди для нашої мови слово „тепер“, то можна ним замінити і слова: передвчєра, вчєра, нині, завтра і позавтра. І тогди будемо казати:

— Він зараз (замість: передвчєра) був у нас, зараз (вчєра) у вас, а зараз (себто нині або завтра) в них.

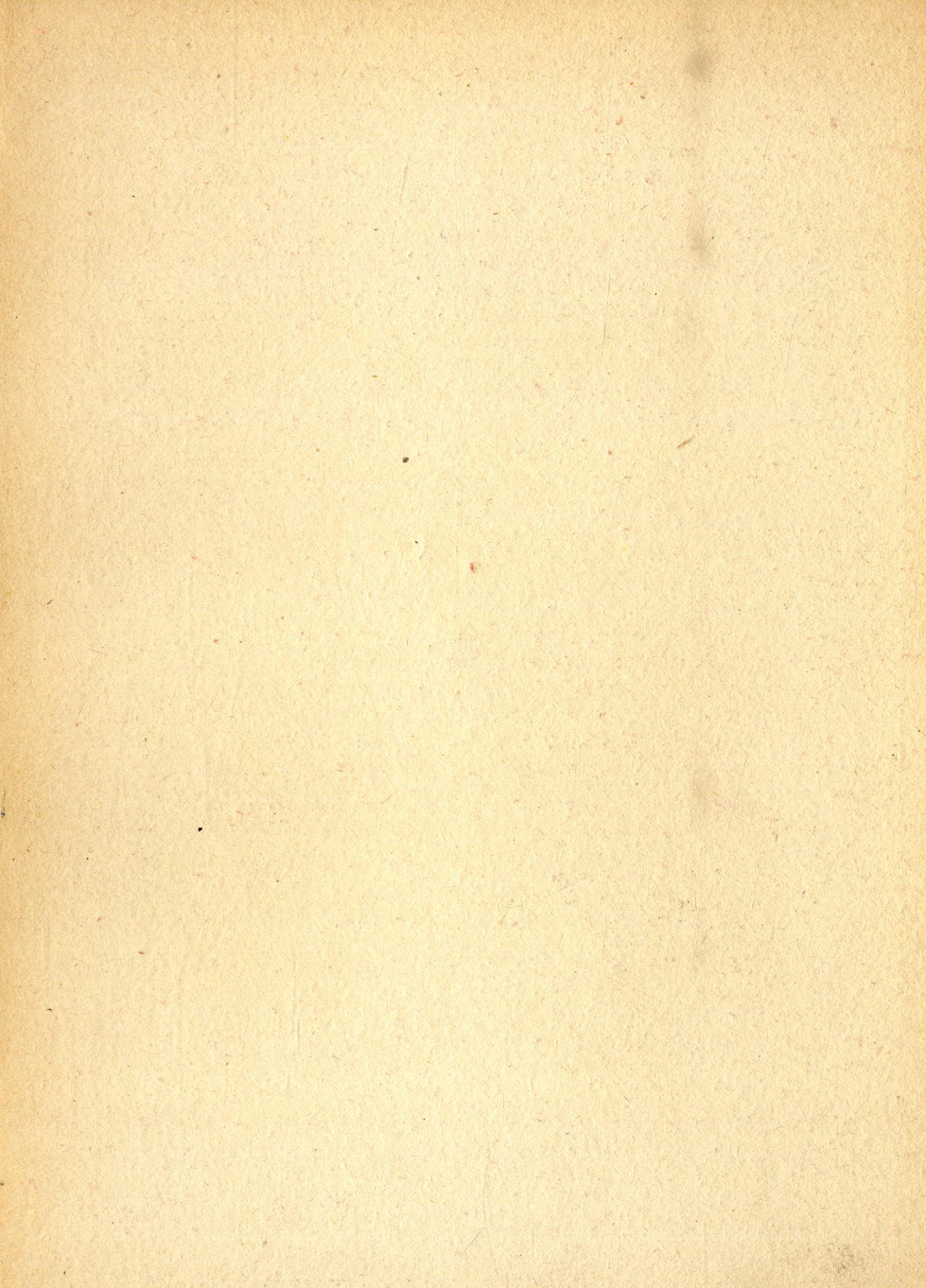
І в пісні будемо тоді співати: „Зараз була суботонька, а зараз неділя“

замість: „Вчєра була суботонька, а нині неділя“.

Прийде до того що мова стане незрозумілою, бо годі буде знати, чи зараз відноситься до минувшості, чи до теперішності, чи до найближчої чи дальшої будучності. І тоді бесідуєчі будуть мусіти вимахувати всіляко руками, щоби точніше означити час, який мають на гадці, але якого через примхи не хочуть висказати людською мовою.

Бо хіба як?...

(Канад. „Укр. Голос“).

096 (1987)

7098

Важне для робітників та фа

„ЧОРНОГОРА“

неперіодичне ілюстроване письмо для робітного народу виходить книжочками по 32 сторін об'єму. Кожда книжочка становить для себе цілість, а 10 книжочок разом становять один том, котрий можна буде особно оправити, тим більше, що до ч. 10-го доданий буде спис річей, і заголовний листок. Передплата на „Чорногору“ вносить 2 долари за 1 том (10 книжочок) котрі треба висилати на адресу:

Dr. Dmytro Koropatnyckyj in Wien VIII,
Langgasse 14, (Europa, Austria).

*

Крім „Чорногори“ виходить ще
і **„НАРОДНА БІБЛІОТЕКА ЧОРНОГОРИ“.**

Доси вийшли три книжки: Р. Давний:
ПРО СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ
(з образцями).

О. Ю. Федькович:
ТАК ВАМ ТРЕБА!

(дуже весела сьміховина), і також Федьковича:
ЯК КОЗАМ РОГИ ВИПРАВЛЯЮТЬ
(рівнож дуже весела штучка театральна).

Ті три книжки стоять разом 1 долара.

На згадану адресу треба замовляти також: Січову збірку

„ЗАПОРОЖЕЦЬ“

(з календарем на 1921 р. і 55 образцями)

ТА ГАРНИЙ „СІЧОВИЙ СПІВАНІК“

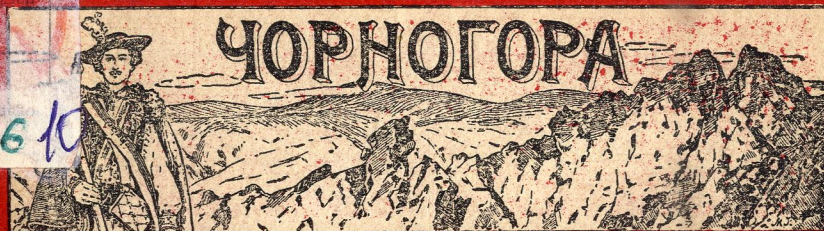
(з 40 образцями)

разом за 1 долара.

Хто вишле на адресу Др. Коропатницького відразу 4 долари — той дістане всі ті книжки, тай ще три прегарні кольоровані **листівки** (картки кореспонденційні).

Є се чудова нагода заосмотрити себе в гарний і цікавий матеріал до читання та дати підставу для власної бібліотечки!

Кожда книжочка становить цілість.

Неперіодичне письмо для робітного народу під редакцією
Др. Ч. Трильовського.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

**ПРО
ПЕКЛО ТА МУКИ ПЕКОЛЬНІ.**

ВІДЕНЬ 1921.

Том I. Накладом „Чорногори“, спілки з о. п.

Ч. 2.

З друкарні Христофа Райсера Синів.